

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології та соціальної роботи
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота на тему:
КОРЕКЦІЯ ПОМИЛОК СЕМАНТИЧНОГО ТИПУ ПРИ ЧИТАННІ У
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Виконала:

студентка II курсу, групи KorL1–M20
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Логопедія. Спеціальна психологія.
Столярчук Катерина Володимирівна

Керівник: Гаврилова Н. С. кандидат
психологічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ОСМИСЛЕНОГО ЧИТАННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	6
1.1. Молодші школярі з порушеннями мовлення в загальноосвітньому просторі.....	6
1.2. Характеристика помилок семантичного типу при читанні та причини їх виникнення.....	12
1.3. Шляхи формування розуміння змісту прочитаного у різних категорій дітей.....	18
Висновки до першого розділу.....	25
РОЗДІЛ II. ФОРМУВАННЯ НАВИЧКИ ОСМИСЛЕНОГО ЧИТАННЯ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ.....	27
2.1. Методика дослідження осмисленого читання у молодших школярів з порушеннями мовлення.....	27
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	36
2.3. Методика формування розуміння змісту прочитаного.....	54
Висновки до другого розділу.....	61
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66
ДОДАТКИ.....	76

ВСТУП

На сучасному етапі подолання шкільної неуспішності у молодших школярів є важливою проблемою. У дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку значною мірою вона обумовлена недостатньо повним розумінням ними змісту прочитаних текстів. Порушення у засвоєнні семантичної структури слова негативно впливають на розвиток зв'язного мовлення дитини, обмежують можливості розуміння зв'язних текстів. Самостійне засвоєння значення нових слів, з потоком яких дитина зустрічається в навчальній літературі, у цієї категорії учнів теж утруднене. Є і порушення техніки читання, що впливають на якість розуміння дітьми з порушеннями мовлення змісту прочитаного.

Сучасний інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, співіснування багатьох медіаресурсів спричинив істотні зміни у читацькій діяльності школярів. Діти, почасти без супроводу дорослих, починають самостійно освоювати читання з екрану, модель якого має відмінності, порівняно з традиційним читанням на паперових носіях. Самостійне освоєння екранного читання часто випереджує освоєння дитиною закономірностей сприймання художніх текстів на традиційних носіях навіть за нормо-типового розвитку, а тим більше при порушеннях мовлення. Як наслідок, учень переносить одержані навички на читання художньої літератури, що сприяє формуванню у них прагматичного ставлення до художнього тексту: як носія певної інформації.

Дослідження навички читання було предметом вивчення багатьох науковців: В. Ільяна, І. Садовнікова та інші вивчали точність читання, Є. Соботович, О. Ткач та інші досліджували засвоєння семантичної структури слова, О. Мілевська, Г. Грибань, Н. Чередніченко та інші – розуміння та осмислення учнями змісту прочитаного.

У повноцінній навичці читання молодших школярів було виділено технічну і смислову її сторони. За визначенням низки дослідників у галузі

психології, спеціальної педагогіки і методики читання (Т. Г.Єгоров, А. М. Корнєв, А. Р. Лурія, , М.І. Оморокова, М. Н. Русецька, О.Я. Савченко, Л. С. Цветкова Н. І. Чепелева та ін..) смислове читання включає розуміння смислу окремих слів і цілого висловлювання, переведення розуміння з позиції автора на власне суб'єктивне осмислення.

Вивчення психолого педагогічної літератури дозволяє припустити, що зазначена проблема вивчена недостатньо точно і залишається актуальною. Питання, які були підняті визначають актуальність подальшого здійснення дослідження на тему "Подолання помилок семантичного типу при читанні у молодших школярів з порушеннями мовлення".

Мета дослідження – з урахуванням особливостей розвитку осмисленого читання у молодших школярів з порушеннями мовлення скласти програму формування розуміння змісту прочитаного у дітей з порушеннями мовлення.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження**:

1. Здійснити аналіз наукових джерел з зазначеної проблеми та визначити, особливості розвитку розуміння змісту прочитаного у дітей молодшого шкільного віку з нормо-типовим психофізичним розвитком та з порушеннями мовлення.

2. Вивчити та охарактеризувати особливості розвитку осмисленого читання дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення.

3. Розробити програму формування розуміння змісту прочитаного у дітей із порушеннями мовлення.

Об'єкт дослідження – процес формування осмисленого читання у дітей молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження – особливості формування змісту прочитаного у молодших школярів з порушеннями мовлення.

Методи дослідження: теоретичний аналіз загальної та спеціальної літератури з проблеми дослідження; констатувальний експеримент; якісний та кількісний аналіз результатів дослідження.

Теоретичне значення. Охарактеризовано особливості розуміння змісту прочитаного у школярів 3, 4 – го класів з порушеннями мовлення, подано порівняльний аналіз розуміння змісту прочитаного учнями з нормпо-типовим розвитком та при наявності у них порушень мовлення, розроблено програму формування розуміння змісту прочитаного у школярів 3-го, 4-го класів з порушеннями мовлення.

Практичне значення результатів дослідження полягає в ефективності застосування діагностичного інструментарію спрямованого на вивчення стану розвитку осмисленого читання у роботі з молодшими школярами як з порушеннями мовлення так і без них на логопедичних заняттях та в класі вчителем. Методика формування осмисленого читання у молодших школярів з порушеннями мовлення може ефективно застосовуватися при проведенні логопедичної роботи як індивідуально так і фронтально.

Структура наукової роботи. Наукова робота складається зі вступу, двох розділів, висновку, списку використаних джерел, додатків.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів проведеного теоретичного та експериментального дослідження дали змогу сформулювати наступні висновки.

1. Визначено, що процес формування читання поетапний, і його становлення відбувається у чітко вираженій послідовності. Вагомою складовою читанню є його осмисленість. Для подолання порушень читання у дітей було запропоновано багато технологій, з одного боку спрямованих на формування цієї навички в цілому, так і ті, які спрямовані на формування окремих компонентів: цілісності, точності, швидкості, інтонаційної виразності читання. При цьому методики спрямовані на формування в учнів розуміння змісту прочитаного були представлені недостатньо повно.

2. Для дослідження сформованості осмисленості читання виокремлено напрямки за якими розроблено спеціально діагностичну методику. Зміст методики врахував вимоги програми закладу загальної середньої освіти. Також, при дослідженні було враховано рівень самостійності в процесі виконання дітьми завдань. В цілому вивчали точність читання учнями з порушеннями мовлення тексту, розуміння ними окремих слів, вміння переказувати текст та визначати його головну думку.

Доведено, що у школярів з нормотиповим розвитком переважав високий рівень осмисленості читання (57 %). У 14 % з них він був достатнім, а у 29% середнім. Низького рівня сформованості цієї навички в учнів цієї групи виявлено не було. У досліджуваних дітей молодшого шкільного віку, які мали порушення мовлення спостерігається в основному середній (37,5 %) та достатній (37,5%) рівень розуміння та осмислення змісту прочитаного. У 25% він був низьким, а високого рівня у учнів цієї групи виявлено не було. Отримані результати дослідження вказують, що у дітей з порушеннями мовлення спостерігаються труднощі формування осмисленості читання і вони потребують систематичного супроводу у навчанні з боку асистента та батьків. Не меш

важливого значення набуває застосування логопедичної допомоги з метою удосконалення навички читання в цілому.

Визначено, що переважна більшість школярів з порушеннями мовлення (62,5 %) не самостійні при переказі змісту прочитаного, поясненні значення окремих слів та встановленні висновків до тексту. В процесі роботи над текстом вони потребували навідних запитань. Такий рівень розвитку у них осмисленості читання недостатній для самостійного поповнення знань, підготовки ними домашніх завдань, а тому потребуватиме подальшого удосконалення.

3. Базою для формування методики розвитку розуміння змісту прочитаних текстів було покладено аналітико-синтетичний підхід. На першому етапі передбачалося формування в учнів з порушеннями мовлення вміння здійснювати первинний синтез твору: передбачалося ознайомлення їх із конкретним змістом твору, його сюжетною лінією на основі цілісного сприйняття тексту. На другому етапі планували формувати вміння аналізувати зміст тексту: встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, визначати мотиви поведінки дійових осіб та риси їхнього характеру, розкривати композицію твору та проводити аналіз зображувальних засобів. Третім етапом було визначено формування вторинного синтезу, завданнями якого є узагальнення рис дійових осіб, порівняння героїв та оцінка їх поведінки, з'ясування ідейної спрямованості твору, оцінка художнього твору як джерела пізнання навколишньої дійсності і як твору мистецтва. Також на кожному етапі навчання передбачалося застосування спеціальних логопедичних вправ та завдань, спрямованих на розвиток у дітей з порушеннями мовлення точності та швидкості читання, розширення словникового запасу та формування специфічної уваги до змісту самого слова.

Наше дослідження не є вичерпним і буде продовженим з метою апробації сформованої нами методики. Таке дослідження особливо важливе в умовах

організації та проведення інклюзивного навчання, коли у дітей з порушеннями мовлення осмисленість читання викликає суттєві труднощі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алтухова Т. А. Нейропсихологические основы предупреждения и коррекции нарушений письменной речи : [учеб.-метод. пособие]. Белгород: БелГУ , 2008. 62 с.
2. Ананьев Б. Г., Рыбалко Е. Ф. Особенности восприятия пространства у детей. Москва: Просвещение, 1964. 304 с.
3. Анохин П. К. Очерки по физиологии функциональных систем. Москва: Медицина, 1975. 448 с.
4. Арешенков Ю.О. Основи лінгвістичних досліджень: Матеріали до спецкурсу для студентів філологічних спеціальностей /КрДПУ. Кривий Ріг. 2006. С.50. URL:library.kdpu.edu.ua/jspui/bitstream/0564/2143/1/OLD.pdf (дата звернення: 04.04.2021).
5. Ахутина Т.В., Пылаева Н.М. Преодоление трудностей учения: нейропсихологический подход. Санкт-Петербург: Питер, 2008. 320 с.
6. Баль Н. Н., Захарченя И. А. Обследование чтения и письма у младших школьников. Минск: Ураждай, 2001. 75 с.
7. Белегай О. Психолінгвістичний аспект вивчення порушень читання. Теорія і практика сучасної логопедії: зб. наук. праць. Актуальна освіта. Київ. 2006. С.6-12. URL:https://www.studmed.ru/bondar-v-danlavchyutye-ea-zasenko-vv-sobotovich-yef-zbrniki-naukovih-prac-teorya-ta-praktika-suchasnoyi-logopedyi_09a17c60ddd.html. (дата звернення: 12.05.2021).
8. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии: Педагогика. Москва. 1989. С.192 URL:[http://www.gpa.cfuv.ru/courses/os-ped-mast/Дос/Книги%20в%20формате%20\(pdf\)/Беспалько%20В.П.%20Слагаемые%20педагогической%20технологии.pdf](http://www.gpa.cfuv.ru/courses/os-ped-mast/Дос/Книги%20в%20формате%20(pdf)/Беспалько%20В.П.%20Слагаемые%20педагогической%20технологии.pdf). (датазвернення: 17.05.2021).

9. Бєлая А.Й. Подолання нерізно вираженого загального недорозвитку мовлення у молодших школярів (рекомендації для вчителів логопедів). Хмельницький: ТУП, 2001. 100 с.
10. Блінова Г.Й. Альбом для обстеження мовлення у дитини: навч. метод. посіб.: В 2 ч. Київ: Благовіст, 2001. 215 с.
11. Блінова Г.Й., Черпіта О.Р. Дидактичний матеріал для подолання дислексії у дітей. Київ: Проза, 2000. 143 с.
12. Богатир В. Формування навички швидкого читання. Початкова освіта. 2005. № 8. С. 14–16.
13. Визель Т. Г. Нарушения чтения и письма у детей дошкольного и младшего школьного возраста : учеб.-метод. пособие. Москва: АСТ , 2005. 125 с.
14. Вихованець І.Р. Семантико-синтаксична структура речення. Київ: Наукова думка, 1983. 219 с.
15. Власенко И.Т. Особенности словесного мышления взрослых и детей с нарушениями речи. Москва: Просвещение, 1981. 119 с.
16. Гаврилова Н.С. Порухення фонетичного боку мовлення у дітей: монографія. Кам'янець- Подільський: Друк-Сервіс, 2011. 200 с.
17. Гаврилова Н.С. Система корекції порухень фонетичного боку мовлення. 2014. С.37-43.
URL:<http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/7822/1/Havrylova.pdf>. (дата звернення: 16.06.2021).
18. Горобець С.С., Гмитрук Н.М. Медико–соціальна реабілітація дітей з порухенням мовленнєвого розвитку. Якщо в дитини дислексія / Маньківка. 2009. С.36. URL:<https://kotovskt.odessaedu.net/uk/library/yakshcho-v-ditini-disleksiya--mediko---sotsialna-r.html>. (дата звернення: 15.03.2021).
19. Грибань Г. Психологічні передумови оволодіння лексичною семантикою молодшими школярами з ТПМ. Теорія і практика сучасної логопедії: зб. наук. праць. №4. Актуальна освіта. Київ. 2007. С.49-52.

- URL:https://www.studmed.ru/bondar-v-danlavchyutye-ea-zasenko-vv-sobotovich-yef-zbrniki-naukovih-prac-teorya-ta-praktika-suchasnoyi-logopedyi_09a17c60ddd.html. (дата звернення: 27.04.2021).
- 20.Гудзик І. П. Розвиток навички читання : метод. реком. Київ: Освіта, 1993. 32 с.
 - 21.Гудзик І.П. Читання вголос та читання мовчки. Початкова школа. 1991. № 4. С. 22–26.
 - 22.Данілавічуте Е. А. Діагностика стану сформованості складових мовленнєвої діяльності, що зумовлюють оволодіння навичок читання. Теорія і практика сучасної логопедії : зб. наук. пр. Київ, 2006. Вип. 3. С. 119–136.
 - 23.Данілавічуте Е. А. Психолінгвістичний підхід до розроблення критеріїв оцінювання навички читання у дітей молодшого шкільного віку. Дефектологія. 2002. № 4. С. 46–48.
 - 24.Джежелей О. В. Вчуся читати. Харків: Ранок, 2000. 144 с.
 - 25.Джежелей О. В. Вчуся читати. Харків: Ранок, 2000. 144 с.
 - 26.Дислексія як форма порушення писемного мовлення. StudFiles : веб-сайт. URL: <https://studfiles.net/preview/5187885/page:4/> (дата звернення 20.09.2020).
 - 27.Егоров Т. Г. Очерки психологии обучения детей чтению. Москва: Учпедгиз, 1953. 349 с.
 - 28.Егоров Т. Г. Психология овладения навыком чтения. Москва: АПН РСФСР, 1953. 263 с.
 - 29.Едігей В. Б. Нове читання. Початкова школа. 2000. № 9. С. 50–52.
 - 30.Жиганова О. Навчання правильного, свідомого, виразного читання. Початкова освіта. 2004. № 4. С. 7–9.
 - 31.Заєць С.Г. Види порушень читання та особливості їх корекції в учнів з розумовою відсталістю. Методичні рекомендації. 2010. С.42. URL:<https://www.slideshare.net/nelarina/ss-12560355>. (дата звернення: 17.04.2021).

32. Зайцев В. Н. Резервы обучения чтению. Москва: Просвещение, 1991. 32 с.
33. Заочный педсовет / Зайцев В. Н. и др. Донецк, 1987. 122 с.
34. Зикеев А. Г. Развитие речи учащихся специальных (коррекционных) образовательных учреждений : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. 3-е изд., испр. Москва: Академия, 2007. 200 с.
35. Иваненко С. Ф. К диагностике нарушений чтения и письма у младших школьников (логопедический аспект). Дефектология. 1984. № 1. С. 52–58.
36. Иванова Л. Система вправ з удосконалення техніки читання. Початкова освіта. 2005. № 18. С. 1–4.
37. Ільяна В.М. Визначення механізмів дислексій в учнів з тяжкими порушеннями мовлення / Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. 2013. №4(1). С.33-42. URL:http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ooop_2013_4%281%29_7. (дата звернення: 21.05.2021).
38. Ільяна В.М. Сучасний стан вивчення читання як процесу (психолого-педагогічний аспект). Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: зб. статей молодих вчених. Київ. 2012 №3. С.36–40. URL:[http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ooop_2012_3\(1\)_10](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ooop_2012_3(1)_10). (дата звернення: 17.03.2021).
39. Колупаєва А.А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник / А.А. Колупаєва, О.М. Тарасенко. Харків. Видавництво "Ранок", 2019. С. 132-136.
40. Корнев А.Н. Нарушения чтения и письма у детей: Учебно-методическое пособие / МиМ. Санкт-Петербург. 1997. С.286.

- URL:http://pedlib.ru/Books/1/0306/1_0306-1.shtml. (дата звернення: 18.06.2021).
41. Лалаева Р.И. Нарушение процесса овладения чтением у школьников: учеб. пособие / Просвещение. Москва. 1983. С.136.
URL:http://pedlib.ru/Books/5/0322/5_0322-3.shtml#book_page_top. (дата звернення 17.07.2021).
42. Левченко О.М. Тренувальні вправи для учнів початкових класів "Вчимося читати швидше". Початкове навчання та виховання. 2005. № 15. С. 2–6.
43. Лисенкова Л. Н. Развитие и коррекция навыков чтения: программа для занятий с детьми старшего дошкольного и младшего школьного возраста. Москва: Школьная Пресса, 2002. 16 с.
44. Літературне читання. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 2–4 класи. Міністерство освіти і науки України : веб-сайт. : URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2.-literaturne-chitannya.-2-4-klas-29.07-tanya.docx> .
45. Логопедия / под ред. Л. С. Волковой. Москва: Просвещение, 1989. 348 с.
46. Локалова Н. Як навчитися читати швидше. Початкова освіта. 1999. № 3. С. 3–4.
47. Малафіїк І.В. Дидактика: навч. посіб. Київ: Кондор, 2005. С.397.
URL:http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/KONDOR1/DIDAKTIKA_2005.pdf. (дата звернення: 20.08.2021).
48. Малярчук А. Я. Обстеження мовлення дітей: навч. посіб. Київ: Літера ЛТД, 2003. 104 с.
49. Мартиненко В. Смысловое чтение младшими школьниками научно художних текстов. URL:<https://lib.iitta.gov.ua/715940/1/B.%20O.%20Мартиненко%20.pdf> (дата звернення: 14.10.2021).

50. Меліченко В. До питання вивчення механізмів читання молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення. Теорія і практика сучасної логопедії: зб. наук. праць. №4. Актуальна освіта. Київ. 2007. С. 88- 91.
51. Меліченко В. М. Аналіз сформованості навички читання в учнів молодших класів спеціальної школи для дітей з ТПМ. Теорія і практика сучасної логопедії: зб. наук. праць. №6. Актуальна освіта. Київ, 2006. С. 55-
62. URL: http://ispukr.org.ua/?page_id=1335#.Xsq7TEOaiUk. (дата звернення: 12.03.2021).
52. Меліченко В. М. До питання вивчення механізмів читання молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення. Теорія і практика сучасної логопедії : зб. наук. пр. Київ, 2007. Вип. 4. С. 88–91.
53. Меліченко В. М. Стан сформованості навички читання в учнів молодших класів шкіл для дітей з ТПМ. Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі : наук.-метод. зб. / [за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка]. Київ, 2006. Вип. 8, т. 2. С. 229–232.
54. Методические основы языкового образования и литературного развития младших школьников / под ред. Т. Г. Рамзаевой. СПб.: Специальная литература, 1997. 168 с.
55. Милостивенко Л. Г. Методические рекомендации по предупреждению ошибок чтения и письма у детей : из опыта работы. СПб. : Фирма «Стройлеспечать» , 1995. 63, [1] с.
56. Мілевська О. П. Особливості семантичної домінанти сприймання слова у дітей із загальним недорозвиненням мовлення. Збірник наукових праць. 2020. №15. С. 145-154. URL: <http://aqce.com.ua/vipusk-n15-2020/milevska-op-osoblivosti-semantichnoi-dominanti.html> (дата звернення: 14.10.2021).
57. Науменко В. О. Формування навичок читання. Початкова школа. 1991. № 4. С. 34–38.

58. Наумчук В. І.; Наумчук М. М.; Коник Н. Я. Українська мова та читання : 2 кл.: у 2-х ч. 1ч. Тернопіль : Астон, 2019. 144 с. : іл.
59. Наумчук В.І., Наумчук М.М. Українська мова. Буквар: підручник для 1 кл.: в 2 ч. Ч. 1. Тернопіль: Астон, 2018. 112 с.
60. Олефір О. Особливості лексико-граматичної складової мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення. Витоки педагогічної майстерності. 2018. №22. С.153-157.
61. URL:<http://sources.pnpu.edu.ua/article/download/185272/184892>. (дата звернення: 17.04.2021).
62. Оморокова М. И. Совершенствование чтения младших школьников : метод. пособие для учителя. Москва: АРКТИ, 1999. 153 с. : ил.
63. Паламарчук Л. Формування та удосконалення навичок читання. Початкова освіта. 2004. № 2. С. 6–10.
64. Пальченко І. Г. Про вдосконалення техніки читання. Початкова школа. 1989. № 11. С. 13–17.
65. Пальченко І. Г. Система вправ розвитку навичок швидкого читання. Початкова школа. 1991. № 4. С. 19–22.
66. Пархета Л. П. Виразне читання в практиці В.О. Сухомлинського. Педагогіка і психологія. 2002. № 3/4. С. 233–237.
67. Письмо и чтение: трудности обучения и коррекция : учеб. пособие / [Ахутина Т. В. и др.] ; под общ. ред. О. Б. Иншаковой ; Российская акад. образования, Московский психолого-социальный ин-т. 2-е изд., испр. Москва: МПСИ ; Воронеж : Изд. дом РАО ; 2007. 286, [1] с. : ил., табл.
68. Порушення писемного мовлення. Студепедія : веб-сайт. URL: <http://studepedia.org/index.php?vol=1&post=21300> (дата звернення 20.09.2020).
69. Пришвін М. Яким повинно бути читання в початкових класах. Початкова освіта. 2002. № 8. С. 4–5.

70. Русецкая М. Н. Нарушения чтения у младших школьников : анализ речевых и зрительных причин. СПб.: КАРО , 2007. 191 с.
71. Савченко О. Я. Літературне читання. Українська мова. 3 кл. : підруч. для загальноосвіт. навч закл. Київ: Освіта, 2013. 192 с.
72. Савченко О.Я. Розуміння молодшими школярами літературних текстів: сутність процесу і засоби формування // Початкова школа. 2017. №8. С.48–57.
73. Садовникова И. Н. Коррекционное обучение школьников с нарушениями чтения и письма: пособие для логопедов, учителей, психологов дошкольных учреждений и школ различных типов. Москва: АРКТИ, 2005. 400 с.
74. Садовникова И.Н. Нарушения письменной речи у младших школьников. Москва: Владос, 1995. 256с.
75. Сапун Г. Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти : у 2 ч. Ч. 1 / Г. Сапун. Тернопіль : Підручники і посібники, 2020. 128 с.
76. Семенович А.В. Нейропсихологическая диагностика и коррекция в детском возрасте. Учеб. пособие для высш.учеб. заведений. Москва: Издательский центр "Академия", 2002. С. 33-36.
77. Соботович Є. Формування семантичної структури слова у дітей з вадами мовленнєвого розвитку. Теорія і практика сучасної логопедії. Збірник наукових праць. 2005. №2.С.3-17. URL:<https://gendocs.ru/v4391> (дата звернення: 10.10.2021).
78. Тарасун В.В. Основи теорії і практики логодидактики: підручник для вищих навчальних закладів. Київ: «Каравела», 2017. 316с. URL:<https://lib.iitta.gov.ua/714740/1/ЛОГОДИДАКТИКА.%202017.pdf> (дата звернення: 10.10.2021).

79. Тищенко В.В. Формування інтелектуального компонента мовленнєвої діяльності у розумово відсталих дошкільників: дис...канд.пед.наук: 13.00.03 / Інститут дефектології АПН України. Київ, 1999. 225с. Бібліогр.: 189-202с.
80. Ткач О.М. Структуризація і трансформація семантичних полівслів в онтогенезі. Збірник наукових праць. 2017. №9. С.359-368. URL:<http://aqce.com.ua/vipusk-n9-2017/tkach-om-strukturizacija-i-transformacija-semantichnih-poliv-sliv-v-ontogenezi.html>. (дата звернення: 16.05.2021).
81. Ткач О.М. Характеристика методів дослідження механізмів формування семантичних полів слів. Збірник наукових праць. 2016. №8. С.1-12. URL:<http://aqce.com.ua/vipusk-n8-2017/tkach-om-harakteristika-metodiv-doslidzhennja-mehanizmiv-formuvannjasemantichnih-poliv-sliv.html>.(дата звернення: 20.05.2021).
82. Токарева О. А. Расстройства чтения и письма (дислексия и дисграфии). Расстройства речи у детей и подростков / под ред. С. С. Ляпидевского. Москва, 1969. С. 190–212.
83. Трошин А. В. Психологические основы процесса чтения. СПб., 1900. 73 с.
84. Федоренко И. Т. Подготовка учащихся к усвоению знаний. Киев: Рад. шк., 1980. 94 с.
85. Филичева Т. Б., Чевелева Н. А., Чиркина Г. В. Основы логопедии. Москва: Просвещение, 1989. 221,[1] с. : ил.
86. Формування навички читання. Методичні рекомендації щодо використання посібника «Вчуся читати» (Кн. 1) для шкіл з українською та російською мовою навчання / О. В. Джежелей, А. А. Ємець, О. М. Коваленко та ін. Харків: Віста; Ранок, 2002. 112 с.
87. Формування навички читання. Методичні рекомендації щодо використання посібника «Вчуся читати» (Кн. 1) для шкіл з українською та російською

- мовою навчання / О. В. Джежелей, А. А. Ємець, О. М. Коваленко та ін. Харків: Віста; Ранок, 2002. 112 с.
88. Хватцев М. Е. Логопедия. Москва: Просвещение, 1996. 324 с.
89. Цветкова Л. С. Нейропсихология письма, счета и чтения : нарушения и восстановление. Москва: Юристъ, 1997. 256 с.
90. Цветкова Л.С. Нейропсихология счета, письма и чтения: нарушение и восстановление / «Юристъ», Москва. 1997. С. 256. URL:http://pedlib.ru/Books/2/0155/2_0155-1.shtml. (дата звернення: 17.05.2021).
91. Чередніченко Н.В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ). Навчально-методичний посібник (курс лекцій). Київ: Видавничий дім «Слово», 2012. 208с.
92. Чумарна М. І. Літературне читання. Українська мова: підруч. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. Тернопіль: Навч. кн. – Богдан, 2015. 208 с.
93. Чумарна М. І. Українська мова. Буквар : підруч. для 1 кл. закл. загальн. серед. освіти: у 2 ч. Тернопіль: Навч. кн., 2018. 80 с.
94. Шварц Л. М. Психология навыка чтения. Москва: Гос. уч.-пед. изд-во Наркомпроса РСФСР, 1941. 144 с.